

Manfred Fuhrmann—Joachim Gruber: **Boethius. Wege der Forschung**, Bd. 483, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1984, 466 stran.

Čtyřtý osmdesátý třetí svazek řady *Wege der Forschung* je věnován osobnosti a dílu „posledního Římana a prvního scholastika“ Anicia Manlia Severina Boëthia.

Články různých autorů z různých období (nejstarší je z r. 1904, nejnovější z r. 1977 s krátkým dodatkem z r. 1983) uspořádali editoři M. Fuhrmann a J. Gruber do několika tematických okruhů, z nichž první obsahuje 4 biografické studie o Boëthiovi, druhý 2 studie o jeho díle vcelku, třetí 4 články týkající se Boëthiových spisů o logice, čtvrtý 2 stati s tematikou jeho spisů teologických a pátý je věnován rozboru a ohlasu jeho nejslavnějšího díla **De consolatione philosophiae** (obsahuje celkem 11 statí).

Ke sborníku je připojen bohatý seznam další literatury věnované Boëthiovi a edic jeho děl (286 titulů), který je opět tematicky rozdělený a chronologicky uspořádaný (str. 445 až 460), i rejstřík osobních jmen (str. 461—466).

Velký počet prací o Boëthiovi už sám o sobě ukazuje, jak obtížný musel výběr statí pro vydavatele sborníku být. Přesto se jim však podařilo vybrat takové práce, které čtenáři ukazují rozsah boëthiovské problematiky i její dosud sporné otázky.

Obě úvodní stati (W. Bark 1943/44 a J. Mathwich 1960) představují dva pohledy na příčiny Boëthiova odsouzení ostrogótským králem Theoderichem. První z nich se poměrně přesvědčivými argumenty snaží dokázat, že se Boëthius třemi svými teologickými spisy vložil do sporu o věroučnou formulaci mnichů z provincie Skythie (*unus de trinitate passus carne*), která měla zbavit závěry chalcedonského koncilu nestoriánského zabarvení a napomoci ke smíření církve římského Východu se Západem. Dokazuje, že v době, kdy se přišel císař Justinian, jenž řídil byzantskou zahraniční politiku již dlouho předtím, než nastoupil na trůn, snažil o sjednocení byzantské a římské církve, se Boëthiova teologická argumentace stala záležitostí politickou.

J. Mathwich se ve svém článku, v němž přináší i stručný přehled dosavadního bádání o příčinách Boëthiova odsouzení, více než teologickým sporům doby věnuje politické situaci, v které se ve 20. letech 6. století nacházela ostrogótská říše, a třebaže uvažuje i o souvislosti Boëthiova pádu s protiriánskými opatřeními v Byzanci, vidí příčiny jeho roztržky s Theoderichem v aspektech čistě politických. Další dva méně obsáhlé články (H. Tränkle 1973 a H. R. Patch 1947) výše uvedenou problematiku doplňují. Oba se shodují v tom, že Boëthius byl odsouzen nevinně.

Druhý oddíl, věnovaný Boëthiovu dílu jako celku, začíná článkem A. Kappelmachera z r. 1928, v němž autor uvažuje nad plánem Boëthiovy literární činnosti. Mimo jiné vyslovil myšlenku (str. 74), důležitou i pro posouzení Boëthiova vztahu ke křesťanství, kterým se zabývají některé další články sborníku, že totiž původně chtěl tento učenec dokázat, že díla Platónova a Aristotelova si neodporují, ale v mnoha bodech souhlasí.

F. Sassen (jehož práce vznikla v r. 1938) rozebírá Boëthiovo dílo z hlediska použitých pramenů, tvrdí samostatnosti a nesamostatnosti, jmenuje spisy, jejichž autorství je mu podle jeho soudu připisováno neprávem a hodnotí jeho filozofii, kterou považuje za křesťanskou, což se snaží dokázat řadou příkladů z jeho díla. Zabývá se vlivem, který jeho spisy filozofické a teologické měly na středověk a novověk a věnuje pozornost též Boëthiovým pracím sloužícím k vyučování quadrivia, jimiž se jinak (s výjimkou zmínek v článku D. S. Chamberlaina) sborník už nezabývá. Vyjadřuje se rovněž k otázce příčin Boëthiova odsouzení a nejlubší z nich shledává v jeho sporech s neslechetnými lidmi a v jeho smyslu pro spravedlnost, kterou hájí, pohrdaje mocnými (srov. Boëthius, *Consol.* I 4, 31—33).

Otázku, zda je Boëthiova filozofie křesťanská, řeší též v pátém oddíle sborníku E. Hoffmann (v článku z r. 1955). Na str. 280 se tu setkáváme s myšlenkou, naznačenou už částečně v r. 1928 Kappelmacherem, že Boëthius chtěl ve svém díle ukázat, jak vlastně všichni velcí filozofové v základních otázkách tajemství světa a života učili totéž. Dochází k závěru, že v 6. stol. nebylo na řecké filozofii laika Boëthia nic s křesťanstvím neslučitelného a že mohl být svým vyznáním křesťan a po stránce světového názoru řecký filozof (str. 283n). Za tímto článkem je zařazena stať z r. 1973, v níž se Cornelia Johanna de Vogel zabývá touž problematikou. Badatelka ukazuje na některé nepochybně křesťanské prvky v Útěse z filozofie, tvrdí, že Boëthiova filozofie není čistě novoplatónská, a dochází k závěru (str. 300), že byl nepochybně věřícím křesťanem.

Podobný názor zastává také H. Tränkle⁶ v článku publikovaném na str. 311—319 (z r. 1977). Consolatio považuje za nedokončené dílo a soudí, že Boëthius chtěl v šesté, již nepsané knize, uvážovat o návratu duše k Bohu, o tom, co je člověk, o nesmrtnosti duše a o odplátě na onom světě.

Čtyři články ve třetí části knihy jsou věnovány Boëthiovým překladům a komentářům k Aristotelovým spisům a logice. F. Solmsen (1944) zde využívá poznatků z Boëthia k tomu, aby přispěl k řešení otázky doby vzniku souhrnného označení **Organon** pro Aristotelovy spisy o logice. J. Bidez se připojuje k problematice odsouzení Boëthia názorem, že to bylo za tajné spojení s byzantským císařem (str. 134). Hlavně pak ovšem hledá prameny Boëthiových děl **In categorias** a **De interpretatione**. Dochází k závěru, že originality je v těchto dvou Boëthiových spisech velmi málo a že je Boëthiova díla možno použít k rekonstrukci značně poškozeného Porfyriova výkladu *κατά πείρου*. Také článek J. Shiela (1958) se zabývá Boëthiovými pracemi věnovanými logice z hlediska použitých pramenů. L. M. Paluello (1957) řeší zase otázku, které z Boëthiovi přičítaných prací o logice jsou skutečně pravé.

Čtvrtá část sborníku je věnována Boëthiově spisovatelské činnosti v oblasti teologické. M. Nédoncelle (1955) se zabývá pojetím lidské a božské osoby v Boëthiových dílech. W. Bark, který vyslovil teorii politického významu Boëthiových teologických spisů, publikoval v článku z r. 1946 myšlenku, že traktát **De fide catholica** byl určen pro poučení laikům, protože prostí lidé na Západě římské říše měli v 1. polovině 6. stol. o teologické spory velký zájem a mniši z provincie Skythie i jejich ideologičtí protivníci potřebovali získat podporu veřejnosti.

O některých člancích z poslední, páté části, věnované Boëthiovu nejnámějšímu dílu **De consolatione philosophiae**, jsme se již zmínili. Dále sem patří nejstarší článek přejatý do sborníku (z r. 1904), jehož autorem je E. K. Rand, který vystoupil proti mínění H. Usenera, že Consolatio je pouhou kompilací. Stat Ch. Mohrmannové z r. 1976 se zabývá jazykem spisu Consolatio philosophiae a nachází v něm křesťanské prvky, převzaté zčásti přímo z křesťanské liturgie. Článek E. Gegenschatze z r. 1958 se zabývá problémy svobody lidského jednání v Útěše z filozofie a je k němu (na str. 377) připojen i velmi instruktivní náčrtek, znázorňující Boëthiův pohled na vztah mezi boží prozřetelností a svobodou lidské vůle. G. Ralfs (1965) se věnuje Boëthiovu učení o poznání, přičemž ve své stati mj. publikoval zajímavé srovnání Boëthiových stupňů poznání s teoriemi různých filozofů, počínaje 15. stol. n. l. a konče 30. lety století dvacátého (str. 360). D. S. Chamberlain píše v článku z r. 1970 o Boëthiově filozofii hudby a zjišťuje, že v Útěše z filozofie je obsažena plněji a srozumitelněji než v Boëthiově speciální práci **De musica**. L. Alfonsi (1954) hodnotí Boëthiovy básnické pasáže v Útěše z filozofie, které jsou přísně moralistické a závislé na novoplatónské etice a estetice. Vyděluje zde dvě skupiny veršů, verše využívající přírodní symboliky a tzv. metafyzicko-intelektuálně didaktické básně, a upozorňuje na témata, ve kterých Boëthius dosáhl největšího básnického mistrovství.

Dva poslední příspěvky sborníku představují doplňky ke knize P. Courcella „La Consolation de la philosophie dans la tradition littéraire“, vydané v r. 1967 v Paříži. P. Courcelle píše v článku z r. 1969 o ohlasu Augustinových a Boëthiových děl **Confessiones** a **De consolatione philosophiae**. Následující článek autora P. Dronkeho (1969) je recenzí na výše uvedenou Courcellovu knihu.

Cíl sborníku, ukázat vývoj badání o Boëthiovi, poukázat na jeho dosud nevyřešené problémy a podnitit další badatelský zájem, se jistě splnit podařilo. Škoda jen, že do sborníku nebyly pojaty alespoň některé práce věnované Boëthiovi ve sféře marxistické historiografie. Názory, jaké má např. sovětská badatelka V. I. Ukolova (viz článek Mirovzrozenje Boecija i antičnaja tradicija, VDI 3, 1981, str. 76—86), jsou velmi zajímavé a mohly by polemiku ohledně Boëthiova světového názoru a jeho odsouzení i ohledně hodnocení jeho významu pro středověk značně obohatit.